

De kwaliteit fan it Frysk

yn de media en by

oare Fryske ynstellings (I)

Sytze T. Hiemstra

Frysk by Omrop Fryslân

Pyt Deelstra út Grou, 'freon fan Omrop Fryslân', skreau yn febrewaris fan dit jier de haadredaksje fan *Omrop Fryslân* oer it taalgebrûk fan de meiwurkers oan. Hy liet koartlyn de korrespondinsje dy't dêroer west hat, oan de *Ried fan de Fryske Beweging* takomme. Hy makket him, en hy net allinnich, soargen oer de kwaliteit fan it taalgebrûk by de Omrop. Op fersyk fan de *Ried* en de redaksje fan *Swingel* gean ik dêr op yn en set de kwestje tagelyk yn in wat rommer ramt. Dat lêste doch ik benammen yn in twadde artikel yn oansluting op de brieven fan Deelstra en de reaksjes dêrop fan oare organisaasjes. Ik jou dy wiidweidich wer om de ynhâld rjocht te dwaan.

Deelstra skriuwt ûnder oaren: "Fan 'e wike op in moarn hearde ik Jorine Dalstra it hawwen oer 'boeretsiôs' ['boeretsiis']. It docht my sear oan 'e earen dat men wat langer wat mear de lange ii-klank en ek de lange iî-klank fersleaukjen heart ta *ið* en *ûð* [yn bgl. *hûs*]; in brekking nei in twalûd dus. Dat ek de presintators fan Omrop Fryslân dêroan meidogge, docht dûbeld sear, omdat men de Omrop hast wol de alderwichtichste pylder achtsje mei foar it behâld fan it Frysk, en dan fansels geef Frysk."

Deelstra soe ta wolle op Standertfrysk as it giet om de lûden of de sinbou. De neamde lange lûden binne orizjineel Frysk: "It Hollânsk hat se net, mar wol ús oare buortalen, it Dútsk (tief, Wiese, Buch, Tuch, Stuhl) en it Ingelsk (cheese, wheel, speed, en fool, wool, hood). Ik kin my net in Dútskprater foarstelle dy't *tiðf* of *Bûðch* sizze soe, of in Ingelskprater *chiðse* of *fûðl*. [...]

Wy moatte beseffe dat, by gebrek oan dissipline fan boppen ôf, it Frysk dêrom ôfhinget fan seldsdisipline fan de Fryskpraters, en foaral dus by Omrop Fryslân! En as Jorine (of oaren) al muoite hâlde om tsiis of fûl goed út te sprekken, litte se it dan mar op syn Ingelsk dwaan; dat kinne se grif wol. P.S. Bûter, brea en *grjēne tsjīs*, wa't dat net sizze kin ..."

In goed wike letter giet der in oanfoljend briefke nei de Omrop mei mear foarbylden en goerie: "Efkes oer de eigen grinzen harkje, nei deselde lûden yn it Ingelsk of it Dútsk; wat kin dan it probleem wêze om it yn it Frysk goed sizze te kinnen ('um es richtig sagen zu können' – it Dútsk jout dan de goede Fryske sinbou ek noch wol oan)? (De brutsen lûden *ið*, *ûð* komme yn it Frysk en ús buortalen wol altyd foar in *r*).

Mar, oft dat tamtearjen fan dy karakteristike lange lûden en oare flaters no in ferflakking nei it Hollânsk ta is, of in ferflakking yn it Frysk sels – omdat men

de eigen taal net mear ken – it is beide allike slim, omdat ús Fryske taal hast it iennige Frysk-eigene is dat wy noch oer hawwe.

It fernuveret my dat net in Fryske ynstânsje de alaarm-klok liedt. Al tefolle Fryskpraters litte harren eigen taal fersloere; foaral troch ferhollânskjen: de iepen lûden/‘klinkers’ en twalûden; tiidwurden mei de útgong -je; sinbou/wurdoarder; it eigen Fryske idioom.

Om de lju mear Frysk taalbewust te meitsjen, sille fan de media de klokken let wurde moatte. Omrop Fryslân lûkt al oan it klokketou, mar sil der echt oan hingjen gean moatte, en der moatte mear ynstânsjes by. Wa?”

Oare ynstânsjes en it Frysk

Omdat in reaksje fan de Omrop op beide brieven útbleau, rjochte Deelstra him nei in moanne ta it bestjoer fan de Fryske Akademy, it bestjoer fan de Afûk, de Fryske Rie en it haadbestjoer fan de FNP: “Hjirby freegje ik jimme oandacht foar bygeande kopy-brieven fan 23 febrewaris en 3 maart l.l. oan ‘e haadredaksje fan Omrop Fryslân (dêr’t ik noch gjin reaksje op hân ha).

Eigentlich soe it net sa wêze hoege dat kontrôle op de taalutering fan in wichtich kultuermedium as Omrop Fryslân út harkers wei komme moat.

De neare posysje fan it Frysk ropt om in standert fêststelde útspraak (en ek oar taaleigen) foar ús Omrop en foar oare offisjele ynstellingen. Yn de útspraak binne der wol inkelde markante, mar dochs autentyk Fryske streekferskillen. [...] As men sa’n pear auten-

tike ferskillen akseptearret yn in Standertfryske útspraak, dan hoecht men der ek net mear deiles oer te wurden.”

Deelstra tinkt bygelyks oan ‘hudden’ [huodden], ‘futen’ [fuotten] en ‘huzzen’ [hoazzen] yn it Súdwesthoeksk. En oan hi, wi, si, mi en hja yn it Wâldfrysk: “[...] dat is foar dizze wurden wol de âldste Fryske útspraak. [...] wjast en wjazzen soe men neffens my in fersprekking neame kinne. [...] Mei in Standertfryske útspraak soe dan ek de Fryske grammatika fêstlein wurde kinne, mei klam op ‘e sinbou/wurdoarder. De tiidwurden op -je, de it- en de-wurden en op it eigen Fryske idioom.

Yn omringjende talen, Nederlânsk, Dútsk, Ingelsk, Frânsk en Spaansk, wurdt ek in offisjele standert hantearre, nettsjinsteande grutte streekferskillen. Sa’n standert soe ek in hânfet wêze kinne by it skoalleûnderwiis yn it Frysk.”

In reaksje fan de Fryske Rie, de Afûk en de Fryske Akademy

De earste reaksje kaam fan de Fryske Rie (01-05-2007): “Tank foar it brief fan 3 april lêstlyn en ek foar de ôfskriften fan jo brieven oan de haadredaksje fan Omrop Fryslân fan 23 febrewaris en 2 maart lêstlyn.

Stichting Fryske Rie hat jo brief behannele yn syn gearkomste fan 19 april 2007. Konkludearre waard dat de Fryske Rie jo krewearjen foar it brûken fan geef Frysk tige wurdearret. Neifraach by Omrop

Fryslân nei jo brief smiet op dat it brief dêr noch yn behanneling is, jo soene dus ynkoarten antwurd ferwachtsje meie.”

Koen J. Eekma fan de Afûk reagearre ek yn in brief (05-06-2007) dat yn oparbeidzjen mei de Fryske Akademy ta stân kommen wie en dat ek mei út namme fan dat wittenskiplik ynstútút skreaun waard: “Yn it foarste plak wolle wy jo tige tank sizze foar de muoite dy’t jo dien hawwe om jo betinken oer de útspraak fan it Frysk troch meiwurkers fan Omrop Fryslân op papier te setten. Jo betinken is koartsein dat de karakteristike útspraak fan it Frysk troch meiwurkers fan Omrop Fryslân net altyd goed yn acht nommen wurdt. Jo geane dêrom yn ‘e pleit foar it fêststellen fan in standertútspraak fan it Frysk en tagelyk fan in standertgrammatika fan it Frysk û.o. op it mêd fan de sinbou de je-tiidwurden.

No is it sa dat der oangeande de útspraak fan it Frysk en taalkundige regels yn prinsipe wol ienriedigens is. Yn de rin fan de tiid (19e en 20ste ieu) is wol fierhinne in standert foar sawol útspraak as grammatika ûntstien. Dy ûntjouwing komt wat de útspraak oangiet ta utering yn it *Frysk Wurdboek* (1984) fan de Fryske Akademy: dêryn stiet de útspraak by de lemmata der yn fonetysk skrift by. (Dêrby docht bliken dat sawol de Klaaifryske as de Wâldfryske útspraak ta de standert rekkene wurde.) Wat de grammatika oangiet: de krekt ferskynde *Grammatica Fries* fan Jan Popkema (Uitgeverij Het Spectrum, 2007) kin beskôge wurde as it fêstlizzen fan de hjoeddeiske standert foar de Fryske grammatika.

It missen fan in standert foar de útspraak en de taalkundige regels is sadwaande net it probleem. Dat safolle mooglik minsken yn Fryslân yn publike funk-

sjes sa goed mooglik Frysk brûke moatte soenen, dat binne we alhiel mei jo iens. Soks kin lykwols allinnich as elts de kâns krijt om yn it ûnderwiis korrekst Frysk te learen en as hja letter ek de pretinsje en de wil hawwe om it Frysk sa goed mooglik te brûken. It berikken fan soks hinget ôf fan de maatskiplike macht fan in taal. De macht fan in minderheidstaal as it Frysk is út soarte lytser as dy fan in dominante taal, lykas it Nederlânsk. Dat betsjut dat it op dit stuit in saak fan persoanlik oertsjûge wêzen fan it belang fan in standert yn stee fan dat it brûken fan dy standert foar himsels sprekt.”

De Afûk en de Fryske Akademy hawwe gelyk as se de finger by it seare plak lizze: it tekoartsjittend ûnderwiis en it tekoart oan maatskiplike taalmacht fan it Frysk. Dat moat dus feroarje. Ik kom dêr yn myn ferfolchartikel op werom.¹

De reaksje fan de Omrop

Lang om let krige Deelstra heal maaie dochs noch in antwurd fan adjunkt-haadredakteur Rein Tolsma: “Tank foar jo brief en de tastjoerde kopyen dy’t nei oare organisaasjes gien binne. Oan de telefoan hie ik jo al witte litten dat wy altyd wiis binne mei reaksjes. It bliuwt dreech om al ús meiwurkers alhiel sûnder flaters Frysk prate en skriuwe te litten. Jo moatte ek begryp ha foar de sitewaasjes dêr’t sjoernalisten faak har wurk yn dwaan moatte. Yn in rjochtstreekse radio- of televyzje-útstjoering is fansels sprake fan heechspanning en druk, en kin it de master misse. Jo kryptyk op Joline Dalstra har útspraak wie op himsels wol terjochte, mar ik sjoch har krekt as foarbyld fan immen dy’t flyt op har Frysk docht, en dat nammerste mear omdat sy hjir net grutbrocht is, mar yn Brabân!

Ik ha my in jier as wat lyn ris ferdjippe yn de kwestje fan in fêste taalnoarm en in standert fêststelde útspraak. Dêr hat yn de jierren tachtich fan de foarige ieu in protte argewaasje oer west en ik leau dat it hjoed de dei hielendal net in helbere saak is. De Omrop sit yn alle gefallen op it spoar dat wy ús bêst dwaan moatte om it sa goed mooglik te dwaan, en stribje wolle nei in geef, mar tagelyk linich gebrûk fan

it Frysk. As taheakke doch ik hjir in haadstikje by fan it Stylboek² dat foar de redaksje as útgongspunt jildt.”

Yn dat Stylboek steane gâns goede dingen, mar ek in stikmannich útspraken, dêr't ik it net mei lykfine kin. Ien dêrfan draacht in nochal prinsipiële taalpolityk karakter.

De reaksje fan Deelstra

Op 1 juny 2007 lit Deelstra my de reaksjes fan de Fryske Rie en de Omrop takomme en ornearret yn in begeliedend brief dat it neistribjen fan taalkwaliteit om in dúdlike standert freget: “Wy kinne der neffens my net mei ta om ferguodlikjend te sizzen dat taal no ienkear feroaret.³ Want it giet mei it Frysk net mear om taalúntwikkeling, mar om taalferfal en taalferlies. It liket soms hast wol op in op syn Frysk útsprutsen Hollânsk te gean. [...]”

It is mei it Frysk tē frijbljuwend en kin sa net langer trochgean. As grutte talen om ús hinne in standert hantearje om harren sels te hanthavenjen, hoe sil dan in lytse en net al te sterk steande taal as ús Frysk it dan sûnder in standert (of it ynbringen yn in ramt fan goed Frysk) it wòl oprêde kinne tsjin al it taalgeweld om ús hinne? – In yllúzje!”

De needsaak fan in dúdlike standert

Ik bin it mei Deelstra iens en haw besocht om dêr yn de jierren tachtich fan de foarige ieu as Afûk-foarsitter mei Afûk-direkteur Rindert Straatsma en oaren

wat oan te dwaan. Dat hat as resultaat hân dat der sûnt 1985, dus al mear as tweintich jier, in fêste taalnoarm (standert) by de Afûk is. Dy wurdt brûkt yn de Afûk-leargongen en -learmiddels, bygelyks foar de stavering, de tiidwurden, it idioom en de taalregels. Dy standertnoarm bestiet benammen út de beide hanwurdboeken fan de Fryske Akademy út 1984/'85 en in foarkar foar de meast Fryske farianten dêryn.⁴ De goede útspraak fan de wurden wurdt yn it diel Frysk-Nederlânsk almeast oanjûn.

Sa'n standert moat lykwols net allinnich funksjonearje yn de Afûk-kursussen en by de Fryske Akademy, mar moat bygelyks ek goed ynfierd wurde yn it folsleine ûnderwiis (learmiddels!), by de Fryske oerheden, by de Fryske rjochtspraak, yn de soarchsektor en by de (subsidiarre) media yn Fryslân, dus ek by de Omrop. Dêr sil mear stjoering oan jûn wurde moatte.⁵

Yn dat ramt liket it my ek prinsipiële ferkeard dat yn it boppeneamde stylboek fan de Omrop stiet dat taalbefoardering nèt in doelstelling fan de Omrop is: “De Omrop lit him [...] net liede troch taalpolitike argumenten, mar sil earder oerhingje nei in taalgedrach dy't de *kommunikaasje* mei harkers en sjoggers te'n goede komt. Taalpolityk is [...] faak in stribjen nei it jin safolle mooglik ôf te setten tsjin de mearderheidstaal. Yn dy fisy wurdt altyd dat wurd brûkt dat yn ús situaasje sa fier mooglik fan it Nederlânsk ôf stiet. Omrop Fryslân docht it oars, en siket it wurd dat ticht by de om-

gongstaal sit of der diel fan útmakket” (Stylboek, s. 3). Sok systematysk oankrûpen fan foarms dy't it tichtst by it Hollânsk steane, achtsje ik in foarm fan *frisofoby*. De eangst foar 'te' Fryske foarms liedt derta dat de Omrop soksoarte fan Frysk stelselmjittich út 'e wei giet. It Frysk ferliest dan hurd syn eigen kleur en toan.⁶ It is in tekoart sjittend útgongspunt. Dat útgongspunt miskent yn alle gefallen ek de 'kommunikaasje' mei harkers en sjoggers (lêzers) dy't goed ûnderlein binne yn it Frysk. It 'Frysk', of leaver 'sabeare Frysk' dat Deelstra – en hy is echt net de iennige – by de Omrop bytiden registrearret, docht dy taalkenners sear oan de earen en eagen en betsjut in grutte oanslach op har taalgefoel.⁷ Fan gefolgen geane se de Omrop út 'e wei. Se drukke de knop net mear yn. Dat liket my begryplik. It soe sa net wêze moatte. In distânsjemijende oanpak ûntkent yn de taalpraktyk likegoed de wearde fan it Frysk as kultuergoed. Sok

'popularisearjen fan ús taal wurket boppedat statusferleegjend.⁸ Foar it prestiizje fan it Frysk is it fan grut belang dat net iensidich de klam lein wurdt op wat almeast hast 'oerset Hollânsk' neamd wurde moat. As it om it foarmjen fan prestiizje giet, lizze de oerheid en de massamedia, dus ek de Omrop, folle mear gewicht yn de skaljes as bygelyks it ûnderwiis of yndividuele skoallen.

De taal heart net earmoedich en fol ynterferinsjes, mar ryk en geef brûkt te wurden, ek by de Omrop. It hiele spektrum fan ús taal heart dêrby oansprutsen te wurden. Boppedat, sûnder in yngeande kennis fan de Fryske standert, it Fryske idioom en de Fryske taal- en staveringsregels sit in sjoernalist of presintator samar oan de ferkearde kant fan de taalgrins, dus by 'min- of gjin-Frysk'. In tekoart oan taalbehearsking

liedt ta it ferdizenjen fan taalnoarms (yn in ferfolchartikel jou ik dêr inkelde priuwkes fan).

Sa'n meiwurker soe winliken hieltiten wurkje moatte oan syn/har fermogen om ús taal goed fan it Hollânsk ôf te freedzjen en syn/har wurdfoarrie en regelkennis út te wreidzjen. Dêr moat systematysk en trochgeand oan wurke wurde by de Omrop.⁹ Der binne hjoed de dei beskieden oansetten, mar it kin better. It troch- en bylearen soe folweardich yn funksje- en beneamingseasken fan it Omrop-perso-niel ta utering komme moatte. De Omrop hat in wichtige foarbyldfunksje.¹⁰

Taalbefoarding en taalpolityk

De Omrop sjocht yn in haadstik oer de útgongspunten fan it eigen taalbelied 'taalbefoarding net [as] in doelstelling' (Stylboek, s. 2) fan de eigen organisaasje (sjoch ek boppe). De Omrop tinkt dat taalbefoarding 'in gefolch fan de taalkar' is (Stylboek, s. 2). Dat de kar fan de Omrop foar it Frysk as 'middel' op himsels ek taalbefoarderjend wêze kin, wol ik net ûntstride. It behâld en fuortsterkjen fan it Frysk freget lykwols mear. Dat freget om in aktyf belied dat ek rjochte is op de taal as 'doel'. It fersprieden fan nije of (noch) relatyf ûnbekende Fryske wurden of begripen falt dêr likegoed ûnder.

Taalbefoarding is ek it ferfryskjen fan wurden as bygelyks 'peuterspeelzaal'. Dat in wurd as 'pjutteboar-

tersplak' neffens de Omrop net mear *keunstmjittich* oerkomt, omdat it ynboargere is (Stylboek, s. 3), komt grif omdat dat ynboargerjen te tankjen is oan it ûnderwiisdomein (bgl. it foarskoalsk ûnderwiis). Mar wêrom soe de media-sektor sels, dus ek de Omrop, sok ynboargerjen net likegoed befoarderje kinne en moatte? Leit dy ferantwurdlikens allinnich by oaren? My tinkt fan net.

It goed neikommen fan dy ferantwurdlikens is grif in treflike ynfolging fan it *Europeesk Hânfêst foar regionale talen of talen fan minderheden* (kêst 11, media) en de *Bestjoersôfspraak Fryske taal en Kultuer 2001* (BFTK, haadstik 5). Soe in Provinsje dy't yn it ramt fan it provinsjaal taalbelied jiers likernôch in miljoen euro yn de Omrop stekt, gjin taalbefoardingseasken as *útgongspunt* en as *doel* stelle meie? My tinkt fan wol.

It jout eigenskip dat in nij te beneamen direkteur fan de Omrop dat ynsjoch ek hawwe moat en sels aanst in eksellint foarbyld (rolmodel) is fan it geef en goed brûken fan ús taal. Dat moat sûnder mear in funksje- en beneamingseask wêze.

Yn in ferfolchartikel yn *Swingel* wol ik ûnder mear fierder yngean op it brike Frysk yn de media, op de winsklikens om ta in better útwurke taalstandert te kommen dy't fêststeld wurdt yn de Fryske Steaten, hoe't sa'n standert derút sjen kin en op de needsaak om de ekonomyske en juridyske grûnslaggen fan it Frysk yn ús provinsje tige te fersterkjen.

Noaten

- 1 Sjoch ek it 'Oanfalsplan Frysk' fan S.T. Hiemstra (einred.) e.o. (02-10-2007), dat dêr wiidweidich op yngiet. Oan te klikken: [www.fryskebeweging.nl/Feriening Frysk Underwiis/'Brieven 2007, útgien' \(02-10-2007\)/ FFU-Oanfalsplan Frysk.pdf](http://www.fryskebeweging.nl/Feriening%20Frysk%20Underwiis/Brieven%202007,%20%C3%9Ctgie%20-%202007/FFU-Oanfalsplan%20Frysk.pdf).
- 2 Stylboek Omrop Fryslân, radio, tv, nije media, [Ljouwert, des. 2003, einredaksje Rein Tolsma].
- 3 Ferlykje ek it Stylboek fan de Omrop (s. 3): "Ferfryskjen hoecht net altyd keunstmjittich oer te kommen: pjutteboartersplak foar peuterspeelzaal is al ynboargere. It leit dan ek net foar de hân op dit gebiet mei hurde swartwyt útspraken te kommen oer wat al of net mei. Better is it om taalproblemen yn diskusje te bringen en mei-elkoar en mei help fan saakkundigen oplossings te sykjen dy't passe yn ús taalbelied. Dêrby moat foar eagen hâlden wurde dat taal aloan feroaret. In twingende taalnoarm past dan ek net yn sa'n patroan. It Frysk Wurdboek kin net it lêste wurd ha, ek al omdat it fan 1985 is. It Frysk is in libbene taal dy't yn beweging is. De delslach dêrfan is te lêzen yn

- literatuer en lektuer, yn Frysk strips en yn de Fryske Bibel, te hearren op 'e dyk en by Omrop Fryslân, - alle dagen nij [op 'en nij?]."
- 4 Sjoch S.T. Hiemstra (1987), 'Taalnoarm AFUK' [Beslút oangeande de taalnoarm fan de AFUK. Fêststeld troch it AB fan de AFUK, 14 juny 1985], De Pompeblêden, jrg. 58, nû. 5, s. 84.
 - 5 Sjoch ek it 'Oanfalsplan Frysk' fan S.T. Hiemstra (einred.) e.o. (02-10-2007), dat dêr útstellen foar docht, benammen yn haadstik IX, 'In Sintrum foar de Fryske taal en Kultuer'.
 - 6 Ferlykje in bydrage fan de frisiste Tony Feitsma dêroer yn Fryx (jrg. 11/12, 1990/1991, nû. 2, s. 114-115), 'Frysofoby of frysismen yn it frysk'.
 - 7 Sjoch ek de 'Reaksjenota' (28-08-2007) oangeande de konsept-taalnoata 'Frysk yn Fryslân: better sichtber, mear fertroud' [2006] en de definitive taalnoata 'Fan rjocht nei praktyk: Frysk yn Fryslân; taal tusken minsken 2008-2010' (s. 37): "3.3.14 De hear Fokkema fynt dat yn de twadde aline a ûnder 'sichtberens' de rol fan Omrop Fryslân fierstente moai foarsteld wurdt. De meiwurkers moatte mear foar it Frysk opkomme en har selsbetrouwen en

- taalhâlding kin gâns ferbettere wurde. De 'ienichste Frysktalige nijsside' is in oanfluiting. De nijsberjochten steane oer it generaal fol taal- en idioomflaters. De tekstskriuwers soenen in Afûk-kursus folgje moatte en in oare hâlding tsjin it Frysk oer oannimme."
- 8 Ferlykje ek Henk Wolf, 'Popularisering funest voor prestige Fries', Leeuwarder Courant, 19-10-1999, s. 9 [Te Gast].
 - 9 Sjoch ek it 'Oanfalsplan Frysk' fan S.T. Hiemstra (einred.) e.o. (02-10-2007), dat dêr útstellen foar docht.
 - 10 Soe in harker of sjogger dy't net al te goed it Frysk behearsket of dat fan himsels tinkt, him net faak ôffreegje: "Hea, soe dat goed wêze? Moatte jo dat sà útsprekke? Is dat it goede Fryske wurd? No ja, se sille it by de Omrop wol better witte as ik." Minsken dy't derfan útgeane dat de omropmeiwurkers fan goede wil binne en in adekwate oplieding hân hawwe freegje harren grif ôf: "Wêrom soe dy jonge dat sà sizze? Hat er dêr in doel mei of wit er net better? Moat er syn tekst faaks 'live' út it Hollânsk oersetse (bygelyks as moarns de lanlike kran-

ten trochnommen wurde)? Is der net in redakteur dy't geve teksten foar de presintators skriuwt?"

Soe de Omrop noch oan hark- en sjochûndersyk dwaan? Yn de jierren fyftich wiene der 'harkersposten'. De Fryske kultuerried stjoerde harren ien kear yn 'e moanne genôch ynfolformulieren en de harkersposten joegen har miening oer de ûnderskate ûnderdielen fan it wyklike Frysk programma, dat doe tiisdeitejûns foar de RONO útstjoerd waard. It soe grif net ferkeard wêze en stel dat wer yn. De Omrop sil dochs graach witte wolle hoe't de útstjoerings by de harkers en sjoggers oankomme? Kinne de Freonen fan Omrop Fryslân soks net opsette? Dy hawwe dochs in klankboerdfunksje foar it brûken fan it Frysk troch de Omrop?